

Paweł Laidler

**Sąd Najwyższy
Stanów Zjednoczonych Ameryki:
od prawa do polityki**

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

**Sąd Najwyższy
Stanów Zjednoczonych Ameryki:
od prawa do polityki**

Prace Amerykanistyczne

Uniwersytetu Jagiellońskiego

**Redaktor naukowy serii
prof. dr hab. Andrzej Mania**

Paweł Laidler

**Sąd Najwyższy
Stanów Zjednoczonych Ameryki:
od prawa do polityki**

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

Seria: **Prace Amerykanistyczne Uniwersytetu Jagiellońskiego**

Redaktor naukowy serii: *prof. dr hab. Andrzej Mania*

RECENZENT

dr hab. Jarosław Szymanek

PROJEKT SERII

Maciej Kwiatkowski

OPRACOWANIE GRAFICZNE OKŁADKI

Marcin Bruchnalski

Na okładce: pomnik prezesa Sądu Najwyższego Johna Marshalla w Waszyngtonie D.C.
Zdjęcie autorstwa Andrzeja Mani

Książka dofinansowana przez Uniwersytet Jagielloński ze środków Instytutu Amerykanistyki
i Studiów Polonijnych oraz Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych

© Copyright by Paweł Laidler & Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

Wydanie I, Kraków 2011

All rights reserved

Niniejszy utwór ani żaden jego fragment nie może być reprodukowany, przetwarzany
i rozpowszechniany w jakikolwiek sposób za pomocą urządzeń elektronicznych,
mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych
oraz nie może być przechowywany w żadnym systemie informatycznym bez uprzedniej
pisemnej zgody Wydawcy.

ISBN 978-83-233-3276-3

e-ISBN (wersja elektroniczna) 978-83-233-8426-7

www.wuj.pl

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
Redakcja: ul. Michałowskiego 9/2, 31-126 Kraków
tel. 12-631-18-81, tel./fax 12-631-18-83
Dystrybucja: tel. 12-631-01-97, tel./fax 12-631-01-98
tel. kom. 506-006-674, e-mail: sprzedaz@wuj.pl
Konto: PEKAO SA, nr 80 1240 4722 1111 0000 4856 3325

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział I. Prawotwórcza rola amerykańskiej władzy sądowniczej	23
1. Podstawowe założenia angielskiego <i>common law</i>	23
2. Geneza amerykańskiego <i>common law</i>	28
3. Władza sądownicza podczas konwencji konstytucyjnej.....	35
4. Struktura i kompetencje sądownictwa federalnego	40
5. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki	45
6. Ustanowienie sądowej kontroli konstytucyjności prawa.....	53
7. Wyrok sądowy jako źródło prawa.....	62
Rozdział II. Prawne i polityczne ograniczenia prawotwórczej roli Sądu Najwyższego .	71
1. (Samo)ograniczenia Sądu Najwyższego w procesie tworzenia prawa	71
2. „Znoszenie” precedensów Sądu Najwyższego przez Kongres	87
3. Nierespektowanie orzecznictwa Sądu Najwyższego przez inne segmenty władzy	106
4. Unieważnianie własnych precedensów przez Sąd Najwyższy	118
5. <i>Judicial review</i> w praktyce.....	125
Rozdział III. Prawne i polityczne aspekty mianowania sędziów Sądu Najwyższego ...	135
1. Kwestie formalne związane z procesem mianowania sędziów Sądu Najwyższego	135
2. Rola prezydentów w praktyce: nominacje o zabarwieniu politycznym	142
3. Rola Senatu w praktyce: upolitycznienie procesu zatwierdzania sędziów	174
4. Rola innych podmiotów w procesie mianowania sędziów Sądu Najwyższego ..	188
5. Polityczna nieodpowiedzialność sędziów – rzeczywistość czy fikcja?	197
Rozdział IV. Wpływ prawa i polityki na proces podejmowania decyzji przez Sąd Najwyższy	215
1. Sposoby interpretacji konstytucji przez sędziów Sądu Najwyższego	215
2. <i>Judicial activism v. judicial restraint</i>	234
3. Formy zewnętrznego wpływu na działalność Sądu Najwyższego	246
4. Aktywność rządu amerykańskiego przed Sądem Najwyższym.....	255
5. Lobbying grup interesu przed Sądem Najwyższym	271

Rozdział V. Ewolucja Sądu Najwyższego w amerykańskim systemie władzy	289
1. Przełomowe momenty w historii Sądu Najwyższego.....	289
2. Sąd Najwyższy Anno Domini 2011	322
3. Sąd Najwyższy – reprezentant mniejszości czy adwokat rządu?	334
Podsumowanie. Supremacja prawa czy polityki?.....	341
Bibliografia	351
Wykaz orzeczeń sądowych	368
Wykaz tabel.....	371
Wykaz rycin	371

Wprowadzenie

Nie sposób wręcz powiedzieć, jakie miejsce zajmują polityczne czynności w życiu obywatela Stanów Zjednoczonych. Najważniejszą sprawą, i rzekłbyś, największą przyjemnością, jaką zna Amerykanin, jest mieszanie się do rządzenia oraz dyskutowanie na ten temat. (...) Amerykaninowi odebralibyśmy połowę życia, gdybyśmy go zmusili do zajmowania się wyłącznie własnymi sprawami. Czułby wtedy, że wypełnia go wielka pustka, i byłby niewiarygodnie nieszczęśliwy¹.

OGÓLNE ROZWAŻANIA

Współczesne społeczeństwa demokratyczne są zależne od instytucji legitymujących się zdolnością do tworzenia oraz interpretacji prawa, ponieważ to one określają możliwy obszar postępowania obywateli w wymiarze społecznym, gospodarczym i politycznym. W państwach demokratycznych, w których jedną z podstawowych zasad konstytucyjnych jest zasada rządów prawa, zakłada się, że ostatecznym odniesieniem społecznym są nie tylko instytucje tworzące prawo, ale również te, które mają zdolność do jego ostatecznej interpretacji. Oczywiście, każdy system prawno-polityczny ewoluje, stąd zmieniające się okoliczności społeczno-gospodarcze mogą przenieść środek ciężkości z jednej zasady prawnej na drugą czy z danej instytucji władzy na inną. Zawsze jednak pozostaje ktoś, kto pełni funkcję dominującą w procesie wyznaczania obywatelom, w jaki sposób mają postępować poprzez określanie wiążących granic prawnych. Bardzo często granice te powstają w wyniku działań o charakterze politycznym, co prowadzi do uproszczonego wniosku, że wiele przepisów prawnych jest skutkiem złożonych procesów politycznych inicjowanych przez instytucje władzy publicznej.

Spółeczeństwo amerykańskie jest od ponad dwustu lat przywiązane do zasady rządów prawa, choć jej charakter, potwierdzany w konstytucji, działaniach legislacyjnych oraz w orzecznictwie sądów pozostawiał historycznie wiele do życzenia. Idee demokracji oraz rządów prawa zdefiniowane przez pryzmat poglądów ojców założy-

¹ A. de Tocqueville, *O demokracji w Ameryce*, tłum. B. Janicka, M. Król, Fundacja Aletheia, Warszawa 2005, s. 218.

cieli (*Founding Fathers*) i wzbogacone myślą oświeceniową Johna Locke'a i Monteskiusza zostały inkorporowane do konstytucji federalnej przyjętej w 1787 roku na konwencji w Filadelfii. Ich ograniczony charakter wynikający z ówczesnych realiów społeczno-politycznych usankcjonował na długie lata *status quo*, w ramach którego prawo było „odpowiednio” tworzone i interpretowane. Nie zmieniło tego nawet patetyczne hasło otwierające preambułę do konstytucji: „My, Obywatele Stanów Zjednoczonych”, a zasada równości wobec prawa oraz zasada (w pełni) powszechnych wyborów musiały długo czekać na wpisanie ich do kanonów amerykańskiego konstytucjonalizmu. Z biegiem czasu jednak, w miarę zmieniających się okoliczności społecznych, politycznych i gospodarczych, ewoluowały oczekiwania Amerykanów co do charakteru zasad demokracji i rządów prawa. Ewolucja ta dotknęła również instytucje władzy publicznej, prowadząc do przekształcenia wielu niemożliwych wcześniej do zastosowania idei w wiążące reguły prawne. Ten proces zmian zmuszał społeczeństwo amerykańskie do akceptacji nowego porządku prawnego i do podporządkowania się instytucjom państwowym, których działalność nabierała w tym wymiarze charakteru ostatecznego. Z czasem, gdy rosła świadomość społeczna, proces tworzenia i interpretacji prawa stawał się coraz częściej przedmiotem ogólnonarodowej debaty, w której podzielone politycznie społeczeństwo starało się znaleźć dla siebie jak najlepsze rozwiązania. W ukształtowanym systemie dwupartyjnym tego typu procesy najczęściej skutkowały wyborem jednego z dwóch możliwych kierunków interpretacyjnych – liberalnego lub konserwatywnego – co potęgowało ich polityczny charakter. W ten sposób działania prawne stawały się działaniami politycznymi.

Powyższe ogólne rozważania mogą stanowić tło funkcjonowania wielu amerykańskich instytucji prawnych, których działalność pośrednio lub bezpośrednio podlega kontroli politycznej. Specyfika amerykańskiego systemu prawno-politycznego powoduje, że wiele urzędów i instytucji, które wykonują działania o charakterze prawnym, jest w jakiś sposób powiązanych z działalnością polityczną. Jako przykład tego typu zjawiska można wskazać funkcjonowanie Prokuratora Generalnego, który od 1870 roku jest szefem Departamentu Sprawiedliwości podlegającego politycznie prezydentowi². Wiele kontrowersji było również związanych z funkcjonowaniem urzędu oskarżyciela specjalnego (*special prosecutor, independent counsel*) w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, ponieważ skupiał w sobie zarówno kompetencje prawne, jak i polityczne³. Jeszcze bardziej wyraźne nachodzenie na siebie polityki i prawa jest widoczne w funkcjonowaniu urzędu doradcy prawnego rządu (*Solicitor General*), który pełni funkcję pośrednika między administracją

² Por. N.V. Baker, *Conflicting Loyalties: Law and Politics in the Attorney General's Office 1789–1990*, University Press of Kansas, Kansas 1992; P. Laidler, *Urząd Prokuratora Generalnego Stanów Zjednoczonych: Konflikt kompetencji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2004; J.H. Powell, *The Constitution and the Attorneys General*, Carolina Academic Press, Durham 1999.

³ Por. C.W. Clayton, *Government Lawyers*, University of Kansas Press, Kansas 1995; M. Grzybowski, *Federalny aparat wykonawczy w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1992; K.J. Harriger, *Independent Justice: Special Prosecutor in American Politics*, University Press of Kansas, Kansas 2000; D. Brickman, Ch. Johnson, *Independent Counsel: The Law and Investigations*, CQ Press, Waszyngton D.C. 2001; R.N. Roberts, *Ethics in the U.S. Government: Encyclopedia of Investigations, Scandals, Reforms and Legislation*, Greenwood Press, Westport 2001.

prezydencką a Sądem Najwyższym, reprezentując Stany Zjednoczone w postępowaniach przed najwyższą instancją sądowniczą⁴. Natomiast jeśli chodzi o urzędy sędziowskie, to ciekawostką może być fakt, że na początku państwowości amerykańskiej większość stanów zdecydowała się na konstrukcję władzy sądowniczej w taki sposób, że sędziowie pochodzili z wyborów powszechnych, a nie z mianowania, musieli zatem prowadzić polityczne kampanie wyborcze⁵. Z drugiej strony statystyki wyraźnie wskazują, że spośród urzędników publicznych zajmujących wysokie stanowiska polityczne w rządach federalnym i stanowym wielu, jeśli nie większość, ma wykształcenie prawnicze⁶. Niektórzy badacze zauważają, że rozdział polityki i prawa, szczególnie w Stanach Zjednoczonych, nie jest do końca możliwy. Herbert Jacob sugeruje, że „nie można rozpatrywać kwestii związanych z prawem amerykańskim bez rozumienia jego korzeni w amerykańskiej polityce”⁷. Ten wpływ polityki na procesy prawne jest wymagany z tego powodu, że zapewnia odpowiedzialność urzędników prawnych i prowadzi do realizacji celów społecznych za pomocą wymiaru sprawiedliwości⁸. Alexis de Tocqueville podkreślał, że „rządy demokracji sprzyjają politycznej potędze prawników” oraz że „prawnicy tworzą wyższą klasę polityczną” w Stanach Zjednoczonych⁹, natomiast Richard Wells twierdził, że „interakcja między zawodem prawniczym a polityką jest praktycznie dogmatem amerykańskiej ideologii politycznej”¹⁰. W tym kontekście analiza funkcjonowania instytucji, która w zamierzeniu jej twórców miała pełnić funkcję czysto prawną, a w wyniku różnorodnych czynników ewoluowała w historii w instytucję o charakterze politycznym, wydaje się dla badacza interesującym wyzwaniem. Kilkuletnie badania autora nad specyfiką amerykańskiego systemu prawno-politycznego utwierdziły go w przeko-

⁴ Por. R.M. Salokar, *The Solicitor General. The Politics of Law*, Temple University Press, Filadelfia 1992; R.L. Pacelle, jr., *Between Law and Politics. The Solicitor General and the Structuring of Race, Gender, and Reproductive Rights Litigation*, College Station, Texas A&M University Press, Teksas 2003; L. Caplan, *The Tenth Justice: The Solicitor General and the Rule of Law*, Vintage Books, Nowy Jork 1988. W polskiej literaturze przedmiotu funkcjonuje m.in. tłumaczenie tej instytucji zaproponowane przez Wacława Szyszkowskiego, „radca prawny rządu”. Por. W. Szyszkowski, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych. Studium prawa konstytucyjnego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1969, s. 60. Wydaje się, że specyfika działań urzędnika, a także brak formalnego zawodu radcy prawnego w Stanach Zjednoczonych skłania do przyjęcia wersji „doradca prawny rządu”.

⁵ K.L. Hall, W.M. Wiecek, P. Finkelman (red.), *American Legal History: Cases and Materials*, Oxford University Press, Nowy Jork 1996, s. 326.

⁶ Spora liczba prawników jest zatrudniona na różnych szczeblach rządowych. Niektórzy pracują dla stanowych prokuratorów generalnych, prokuratorów i obrońców z urzędu. Na szczeblu federalnym wielu z nich jest zatrudnionych w Departamencie Sprawiedliwości i innych agencjach. Prawnicy rządowi przygotowują programy, projekty ustaw, procedury wdrażania przepisów prawa w życie i argumentują sprawy przed sądami w imieniu Stanów Zjednoczonych. Na podstawie statystyk Biura Statystyk Pracowniczych Departamentu Pracy Stanów Zjednoczonych w 2008 roku prawie 16% wszystkich prawników w Stanach Zjednoczonych było zatrudnionych na stanowiskach rządowych. Por. Bureau of Labor Statistics, Department of Labor, *Occupational Outlook Handbook 2010–2011 Edition*, ftp://ftp.bls.gov/pub/special.requests/ep/ind-occ.matrix/occ_pdf/occ_23-1011.pdf (30.06.2011).

⁷ H. Jacob, *Law and Politics in the United States*, Little Brown, Boston 1986, s. 1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ A. de Tocqueville, *O demokracji...*, s. 217, 219.

¹⁰ R.S. Wells, *The Legal Profession and Politics*, „Midwest Journal of Political Science” 1964, vol. 8, issue 2, s. 166.

naniu, że jeśli gdzieś istnieje wyraźny konflikt prawa i polityki, to na pewno w Sądzie Najwyższym Stanów Zjednoczonych (*United States Supreme Court*).

Na wstępie przychodzą na myśl podstawowe, ale bardzo istotne pytania: Skąd współcześnie obywatel Stanów Zjednoczonych czerpie wiedzę na temat prawnie usankcjonowanych granic postępowania w społeczeństwie? W jaki sposób zostają potwierdzone społecznie pożądane zasady konstytucyjne, stanowiące gwarancję poszanowania przez władzę państwową wolności obywatelskich? Kto wyznacza ramy prawne związane z najważniejszymi kwestiami gospodarczymi i politycznymi dla funkcjonowania państwa? Z jednej strony odpowiedź nasuwa się sama – instytucje władzy publicznej, którym nadano kompetencje o charakterze prawotwórczym. Patrząc z perspektywy historycznej, na szczeblu federalnym jest to przede wszystkim Kongres Stanów Zjednoczonych, główny ustawodawca wyznaczony w artykule I konstytucji z 1787 roku, a na szczeblu stanowym są to ciała ustawodawcze, których geneza sięga jeszcze czasów kolonialnych. Z drugiej strony jednak trudno nie zauważyć wyjątkowości amerykańskiego systemu prawnego, wywodzącego się jeszcze ze średniowiecznego angielskiego *common law*, która przejawia się w nadaniu kompetencji prawotwórczych władzy sądowniczej. W ten sposób amerykańscy sędziowie, zarówno na szczeblu federalnym, jak i stanowym, mają możliwość wydawania rozstrzygnięć, które uzyskują charakter norm prawnych. Ten „dualizm prawotwórczy” utrudnia jednoznaczną odpowiedź na pytanie o to, która z instytucji jest wiodąca w procesie określania granic postępowania obywateli w codziennym życiu publicznym i prywatnym. Skoro Kongres jest predestynowany do tworzenia prawa, które na drodze procesu legislacyjnego musi uzyskać aprobatę prezydenta, to na czym ma polegać rola władzy sądowniczej, której głównym obszarem działalności jest rozstrzyganie sporów bazujących na tym prawie? Czy amerykańskie sądy są w stanie wpływać na proces legislacyjny, lub choćby jego skutki, poprzez interpretację w odpowiedni sposób przepisów prawnych prowadzącą do usankcjonowania nowych zasad i reguł postępowania instytucji władzy publicznej oraz członków społeczeństwa?

Pobieżna analiza amerykańskiego systemu prawnopolitycznego skłania do refleksji, że w XXI wieku wpływ władzy sądowniczej, a szczególnie Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, na proces tworzenia prawa jest nie tylko widoczny, ale w wielu sferach życia publicznego wręcz dominujący. To sędziowie Sądu Najwyższego odpowiadają współcześnie za określenie teoretycznego i praktycznego znaczenia konkretnych unormowań amerykańskiej ustawy zasadniczej, objaśnianie charakteru poszczególnych norm prawnych konstruowanych na szczeblu federalnym i stanowym, wskazywanie właściwych i niewłaściwych kierunków działania egzekutywy i legislatury, determinowanie zachowań społecznych w sferze życia publicznego i prywatnego, ochronę podstawowych wartości społecznych oraz praw i wolności jednostek, strzeżenie interesu państwa amerykańskiego w kwestiach polityki zagranicznej i wewnętrznej. Bez konkretnych decyzji Sądu Najwyższego podjętych w ostatnich kilkudziesięciu latach nie byłoby w Stanach Zjednoczonych dyskusji na temat granicy prawa do prywatności, prawa do noszenia broni i statusu kary śmierci, konstytucyjnej ochrony wolności słowa i wolności religijnej czy rozszerzania lub ograniczania kompetencji władzy federalnej kosztem władz stanowych i na odwrót.

Zarówno różnorodność, jak i waga spraw rozstrzyganych przez Sąd Najwyższy jest ogromna. Przykładowo w latach pięćdziesiątych XX wieku sędziowie znieśli segregację rasową w szkołach publicznych, w 1963 roku potwierdzili prawo do obrońcy z urzędu w każdej sprawie karnej, rok później wprowadzili zasadę, że okręgi wyborcze do obu izb legislatur stanowych powinny być wyznaczane na podstawie reprezentacji społecznej, w myśl zasady „jeden człowiek, jeden głos”, w 1973 roku zezwolili na aborcję w I trymestrze ciąży, rok później zmusili prezydenta Stanów Zjednoczonych do uznania wyższości toczącego się postępowania karnego nad chroniącym głowę państwa przywilejem egzekutywy, w latach osiemdziesiątych zakazali jakiejkolwiek formy modlitwy w szkołach, w 1997 roku zabronili przeprowadzania eutanazji, w 2000 roku zdecydowali, kto będzie 43. prezydentem Stanów Zjednoczonych, trzy lata później przychylił się do programów akcji afirmatywnej na uczelniach, a w 2008 roku potwierdzili indywidualne prawo obywateli amerykańskich do noszenia broni na mocy interpretacji II poprawki do konstytucji¹¹. Sędziowie decydują o finansowaniu kampanii wyborczych, o relacjach między osobami tej samej płci, charakterze flagi amerykańskiej, dopuszczalności ingerencji Kongresu w handel między stanami, granicach wolności prasy czy treści praw odczytywanych osobom aresztowanym przez policję, czyli jednym słowem o wielu kwestiach konstytucyjnych, fundamentalnych dla funkcjonowania państwa amerykańskiego.

Kluczem do zrozumienia tak ważnej roli Sądu Najwyższego w życiu publicznym jest analiza kompetencji do badania zgodności z konstytucją aktów prawnych wydawanych przez inne władze, tzw. *judicial review*¹², oficjalnie implementowanej do amerykańskiego systemu prawa w wyniku decyzji Sądu z 1803 roku¹³. Na jej mocy amerykańscy sędziowie mogą interpretować konstytucję w procesie ustalania zgodności z nią aktów prawnych niższego rzędu, co w praktyce najczęściej oznacza federalne i stanowe ustawodawstwo. Należy jednak zauważyć, że zdolność do interpretacji konstytucji jest niejako wypadkową działań prawotwórczych, które Sąd teoretycznie dzierżył od początku swego istnienia. Fakty są takie, że ze skromnej instytucji, której ojcowie założyciele poświęcili niewiele czasu podczas konwencji konstytucyjnej i niewiele miejsca w samej ustawie zasadniczej i która w założeniu miała być „trzecią” władzą, Sąd Najwyższy ewoluował, stając się jednym z najważniejszych elementów amerykańskiego systemu politycznego, wpływając współcześnie na niemal każdą sferę życia obywateli. Biorąc pod uwagę powyższą hipo-

¹¹ Odpowiednio w sprawach: *Brown v. Board of Education of Topeka* 347 U.S. 483 (1954), *Gideon v. Wainwright* 372 U.S. 335 (1963), *Reynolds v. Sims* 377 U.S. 533 (1964), *Roe v. Wade* 410 U.S. 113 (1973), *United States v. Nixon* 418 U.S. 683 (1974), *Wallace v. Jaffree* 472 U.S. 38 (1985), *Washington v. Glucksberg* 521 U.S. 702 (1997), *Bush v. Gore* 531 U.S. 98 (2000), *Grutter v. Bollinger* 539 U.S. 306 (2003), *District of Columbia v. Heller* 554 U.S. 570 (2008).

¹² W polskiej literaturze przedmiotu pojęcie *judicial review* jest najczęściej tłumaczone jako „kontrola sądowa” (W. Szyszkowski), „rewizja sądowa” (R. Małajny), „zdekoncentrowana kontrola konstytucyjności ustaw” (P. Mikuli), „sądowa kontrola konstytucyjności prawa” (A. Ludwikowska) czy po prostu „kontrola konstytucyjności” (L. Garlicki). Wszystkie te pojęcia odpowiadają charakterowi analizowanej instytucji, choć w niniejszym opracowaniu autor będzie wymiennie korzystał z jej oryginalnego nazewnictwa oraz pełnej lub skróconej wersji jej polskiej definicji.

¹³ *Marbury v. Madison* 5 U.S. 137 (1803).

tezę, warto zastanowić się, na czym polega fenomen Sądu Najwyższego i jego roli w procesie tworzenia prawa, która to rola – w przekonaniu autora – zaprowadziła go w samo centrum działań politycznych.

Już na początku rozważań należy podkreślić dwie istotne kwestie, które powinny stanowić tło dalszej analizy, a od których poniekąd zależy specyficzna pozycja Sądu Najwyższego w amerykańskim systemie władzy – trójpodział oraz dwupodział władzy. Trójpodział dotyczy płaszczyzny władzy centralnej, która w myśl teorii Monteskiusza i zgodnie z założeniami ojców założycieli została rozdzielona na trzy odrębne części, realizujące wyznaczone im funkcje, tj. funkcję ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Z tej perspektywy umiejscowienie Sądu Najwyższego na czele amerykańskiej judykatury, jako równorzędnego (w teorii) partnera Kongresu i prezydenta, od początku implikowało „wyjątkowość” pozycji najwyższej instancji sądowniczej w państwie. Tymczasem dwupodział, wynikający ze złożoności ustroju terytorialnego Stanów Zjednoczonych, na władzę federalną i władze stanowe spowodował konieczność spełniania przez Sąd roli instytucji rozstrzygającej ewentualne konflikty między wspomnianymi władzami, co zostało wzmocnione w chwili ustanowienia sądowej kontroli konstytucyjności prawa. Bez względu jednak na wagę powyższych kwestii należy je traktować jako punkt wyjścia, ale nie jedyne odniesienie w badaniu zjawiska upolitycznienia Sądu Najwyższego, które to zjawisko, zdaniem autora, miało swoje źródło przede wszystkim w powierzeniu sędziom systemu *common law* roli prawotwórczej, wzbogaconej kompetencją *judicial review*.

Celem niniejszej pracy jest zatem ukazanie znaczenia prawotwórczej roli Sądu Najwyższego w Stanach Zjednoczonych poprzez analizę teoretycznych i praktycznych możliwości tworzenia precedensów wiążących amerykańskie sądy, władzę federalną, władze stanowe i wszystkich obywateli. W literaturze często można dostrzec rywalizujące z sobą poglądy dotyczące rzeczywistego charakteru orzecznictwa Sądu Najwyższego, które zdaniem jednych ma charakter ostateczny, a według innych może być ograniczane przez bezpośrednie lub pośrednie działania członków Kongresu czy prezydentów. Do tych działań najczęściej zalicza się unieważnianie precedensów Sądu przez władzę ustawodawczą czy nierespektowanie orzeczeń trybunału przez władzę wykonawczą¹⁴. Należy zatem zbadać teoretyczną pozycję precedensów tworzonych przez najwyższą instancję sądowniczą w Stanach Zjednoczonych w hierarchii źródeł prawa amerykańskiego oraz przeanalizować faktyczne relacje między decyzjami podejmowanymi przez sędziów a reakcjami Kongresu i prezydenta w procesie ich respektowania czy implementacji. Badanie takie może doprowadzić do istotnych wniosków na temat wpływu Sądu Najwyższego na proces tworzenia prawa, ale także na procesy polityczne, w teorii przynależne innym segmentom władzy.

Z drugiej strony warto dokonać analizy wpływu działań organów ściśle politycznych na funkcjonowanie Sądu Najwyższego, co wymaga szczegółowych badań procesu mianowania sędziów, zarówno z perspektywy czynników, jakie wpływają

¹⁴ Zwolennicy teorii o ostatecznym charakterze precedensów Sądu Najwyższego to m.in. Alexander M. Bickel, Jesse Choper, Ronald Dworkin, Louis Lusky, Kenneth Starr czy Christopher Wolfe. Do przeciwników tej tezy należą m.in. Howard Ball, Neal Devins, Christopher C. Faille, Mathew J. Franck, Robert A. Levy czy Keith E. Whittington.

na prezydenta i członków Kongresu przy wyborze i zatwierdzaniu „odpowiednich” kandydatów, jak i pod kątem skutków konkretnych nominacji sędziowskich w historii. Wpływy prawa i polityki mogą być ponadto widoczne w procesie rozstrzygania sporów przez sędziów Sądu Najwyższego, którzy podejmując decyzję, powinni się kierować przede wszystkim literą prawa, a dopiero później swoimi preferencjami ideologicznymi. Takie założenie wymaga teoretycznej i praktycznej analizy procesu interpretacji prawa przez sędziów w konkretnych sprawach oraz zbadania aktywności i skuteczności aktorów politycznych występujących przez Sądem jako jedna ze stron sporu lub tzw. strona trzecia (procedura *amicus curiae*¹⁵).

Wnioski płynące z powyższej analizy mogą doprowadzić do ukazania skali zjawiska nachodzenia na siebie prawa i polityki w działalności instytucji, która w zamierzeniu miała pełnić funkcję ściśle prawną i (przez to) ograniczoną politycznie. W historii Stanów Zjednoczonych można dostrzec kilka istotnych momentów, które stały się kamieniem milowym w procesie ewolucji Sądu Najwyższego z instytucji prawnej w instytucję polityczną. W tym celu należy dokonać dogłębnej analizy czynników zewnętrznych i wewnętrznych, jakie doprowadziły do zaburzenia pierwotnej struktury systemu kontroli i równowagi zaproponowanego jako podstawowa zasada konstytucyjna nowo powstałego państwa. Najważniejszą w tym wymiarze kwestią wydaje się poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy prawotwórcza rola sędziów Sądu Najwyższego pozwala na uniknięcie ich uczestnictwa w procesach politycznych i czy jest to współcześnie konieczne.

STAN BADAŃ

Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych skupia w ostatnich kilku dekadach uwagę wielu badaczy, zarówno reprezentujących nauki prawne, jak i nauki o polityce. W znaczącej większości przypadków mamy tu do czynienia z literaturą w języku angielskim tworzoną przede wszystkim przez amerykańskich naukowców zajmujących się badaniem pozycji Sądu w amerykańskim systemie władzy lub analizujących szczegółowe kwestie związane z funkcjonowaniem najwyższego trybunału sądowego w systemie prawa amerykańskiego. Prace te w dużej mierze zajmują się wyciąganiem wniosków płynących z orzecznictwa Sądu Najwyższego lub konstruowaniem teoretycznych zasad, jakie oddziałują na sędziów w ich codziennej pracy. Niektórzy autorzy zastanawiają się nad charakterem zasady precedensów w codziennym orzecznictwie Sądu Najwyższego, inni rozkładają na czynniki pierwsze proces mianowania sędziów federalnych, jeszcze inni próbują dociec, jakie są przyczyny podejmowania przez Sąd konkretnych decyzji w historii.

¹⁵ Tzw. przyjaciel sądu, procedura umożliwiająca stronie trzeciej (niebędącej bezpośrednio stroną sporu) wystąpienie do Sądu Najwyższego z dokumentem prawnym, który wskazuje możliwe i pożądane przez tę stronę sposoby rozstrzygnięcia konkretnej sprawy. Szerzej na ten temat patrz rozdział IV.

Głębsza analiza literatury anglojęzycznej poświęconej Sądowi Najwyższemu Stanów Zjednoczonych prowadzi do wniosku, że niektóre zagadnienia związane z jego funkcjonowaniem są bardziej atrakcyjne niż inne. I tak wiele prac powstało na temat roli prezydentów i senatorów w procesie mianowania sędziów Sądu Najwyższego, historycznych i współczesnych relacji między trzema pionami władzy federalnej czy też konkretnych orzeczeń Sądu uznawanych za przełomowe lub kontrowersyjne. Spośród setek ciekawych opracowań niektóre odegrały niebagatelną rolę w procesie kształtowania opinii publicznej na temat znaczenia sędziów federalnych w amerykańskim systemie władzy, stanowiąc również istotne źródło niniejszej analizy. Do historii przeszły rozważania teoretyczne na temat pozycji Sądu w amerykańskim systemie władzy autorstwa Roberta Dahla (*Decision-Making in a Democracy: The Supreme Court as a National Policy-Maker*, „Journal of Public Law” 1957, vol. 6, s. 279–295), Alexandra M. Bickela (*The Least Dangerous Branch: The Supreme Court at the Bar of Politics*, Bobbs-Merrill, Indianapolis 1962), Martina Shapiro (*Law and Politics in the Supreme Court, New Approaches to Political Jurisprudence*, Collier-MacMillan, Nowy Jork 1964), Ronalda Dworkina (*The Forum of Principle*, „New York University Law Review” 1981, vol. 89, s. 469–518 oraz *Law's Empire*, Harvard University Press, Cambridge 1985), Christophera Wolfe’a (*The Rise of Modern Judicial Review: From Constitutional Interpretation to Judge-Made Law*, Basic Books, Nowy Jork 1986) czy praca pod redakcją Ronalda Kahna (*The Supreme Court and American Political Development*, University Press of Kansas, Lawrence 2006). Duże znaczenie miały opracowania ukazujące praktyczny charakter funkcjonowania Sądu, a wśród nich książki Roberta Scigliano (*The Supreme Court and Presidency*, Free Press, Nowy Jork 1971), Henry’ego J. Abrahama (*Judicial Process. An Introductory Analysis of the Courts of the United States, England and France*, Oxford University Press, Nowy Jork 1980), Richarda Hoddera-Williamsa (*The Politics of the U.S. Supreme Court*, Allen & Unwin, Londyn 1980), Arthura S. Millera (*Politics, Democracy and the Supreme Court: Essays on the Frontier of Constitutional Theory*, Greenwood Press, Westport 1985), Carolyn Goldinger (*The Supreme Court at Work*, Congressional Quarterly, Waszyngton D.C. 1990), Roberta J. MacKeevera (*The U.S. Supreme Court: A Political and Legal Analysis*, Manchester University Press, Manchester 1997), Charlesa Frieda (*Saying What the Law Is: The Constitution in the Supreme Court*, Harvard University Press, Nowy Jork 2004), Jeffreya Segala, Harolda J. Spaetha i Sary Benesh (*The Supreme Court in American Legal System*, Cambridge University Press, Nowy Jork 2005), Neala Devinsa i Keitha Whittingtona (*Congress and the Constitution*, Duke University Press, Durham 2005), Michaela J. Gerhardta (*The Power of Precedent*, Oxford University Press, Nowy Jork 2008), a także Lawrence’a Bauma (*The Supreme Court*, CQ Press, Waszyngton D.C. 2009). Niektórzy autorzy skupiali się na pewnych elementach funkcjonowania Sądu Najwyższego, czego wynikiem były między innymi opracowania dotyczące procesu mianowania sędziów i procesu podejmowania przez nich decyzji, w tym najważniejsze: Laurence’a Tribe’a (*God Save This Honorable Court: How Choice of Supreme Court Justices Shapes Our History*, Random House, Nowy Jork 1985), Marka Silversteina (*Judicious Choices: The New Politics of Supreme Court Confir-*

mations, Norton, Nowy Jork 1994), George'a Watsona i Johna Stookeya (*Shaping America: The Politics of Supreme Court Appointments*, Harpers Collins College Publications, Nowy Jork 1995), Cornella W. Claytona (*Supreme Court Decision-Making. New Institutional Approaches*, University of Chicago Press, Chicago 1999), Henry'ego J. Abrahama (*Justices, Presidents, Senators, Revised: The History of U.S. Supreme Court Appointments from Washington to Bush II*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2007), Christine Nemacheck (*Strategic Selection: Presidential Nomination of Supreme Court Justices from Herbert Hoover through George W. Bush*, University of Virginia Press, Charlottesville 2008) czy Paula M. Collinsa (*Friends of the Supreme Court: Interest Groups and Judicial Decision Making*, Oxford University Press, Nowy Jork 2008).

Ważną rolę w analizowaniu funkcjonowania Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych odegrali również wybitni praktycy prawa oraz sędziowie, którzy stworzyli dzieła mające niebagatelny wpływ na poznanie rzeczywistego charakteru tej niezwykle interesującej instytucji. Warto wśród nich wymienić: Olivera Wendella Holmesa (*The Common Law*, Little Brown & Co., Boston 1881), Benjamina N. Cardozo (*The Nature of the Judicial Process*, Yale University Press, New Haven 1921), Roberta H. Jacksona (*Supreme Court in American System of Government*, Harvard University Press, Cambridge 1955), Warren E. Burgera (*It Is so Ordered: A Constitution Unfolds*, Willam Morrow & Co., Nowy Jork 1985) czy Williama H. Rehnquista (*The Supreme Court*, Vintage Books, Nowy Jork 2002)¹⁶.

Literatura anglojęzyczna na temat Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych dominuje ilościowo w niniejszej pracy, ale znaczący wpływ jakościowy na analizy dokonywane przez autora mają również polskie opracowania naukowe poświęcone bezpośrednio lub pośrednio amerykańskiej władzy sądowniczej. Są to przede wszystkim dzieła autorstwa Wacława Szyszkowskiego (*Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych. Studium prawa konstytucyjnego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1969), Leszka Garlickiego (*Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki: konstytucja, polityka, prawa obywatelskie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1982), Ryszarda M. Małajnego (*Doktryna podziału władzy „Ojców Konstytucji” USA*, Katowice 1985 oraz trzypięciotomowe dzieło *Pozycja ustrojowa Kongresu USA*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, wyd. w latach 1991, 1992 i 1995), Andrzeja Pułły (*System konstytucyjny Stanów Zjednoczonych*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997), Anny M. Ludwikowskiej (*System prawa Stanów Zjednoczonych*, Dom Organizatora, Toruń 1999), Andrzeja Bryka (*The Origins of Constitutional Government: Higher Law and the Sources of Judicial Review*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999), Grzegorza Górskiego (*Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych do 1930 roku*, Wydawnictwo Naukowe KUL, Lublin 2006), Romana Tokarczyka (*Prawo amerykańskie*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2007), Piotra Mikuli (*Zdekoncentrowana sądowa kontrola konstytucyjności pra-*

¹⁶ Tak naprawdę większość z obecnych członków Sądu Najwyższego stało się autorami artykułów czy monografii na temat funkcjonowania instytucji, której są częścią. Jednak wymienieni sędziowie zaznaczyli się w historii w sposób szczególny, tworząc dzieła, które odegrały ważną rolę w literaturze przedmiotu.

wa. *Stany Zjednoczone i państwa europejskie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007) Tadeusza J. Zielińskiego (*Państwo wobec religii w szkole publicznej według orzecznictwa Sądu Najwyższego USA*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008) oraz Anny M. Ludwikowskiej i Retta R. Ludwikowskiego (*Sądy w Stanach Zjednoczonych: struktura i jurysdykcja*, Dom Organizatora, Toruń 2008).

KWESTIE METODOLOGICZNE

Warto podkreślić, że mimo ogromnej wartości naukowej polsko- i anglojęzycznych opracowań żadne z nich nie prezentuje problemu badawczego w taki sposób, w jaki stara się ująć go autor niniejszej książki. Większość monografii czy artykułów naukowych przyjmuje chronologię jako klucz do prowadzenia badań i skupia się w dużej mierze na konkretnym obszarze tematycznym. Pojawiają się co prawda prace ukazujące polityczny charakter Sądu Najwyższego w amerykańskim systemie władzy, co stanowi jeden z celów niniejszego opracowania, ale najczęściej skupiają się albo na kwestiach teoretycznych, albo na praktyce orzecznictwa sędziowskiego. Tymczasem autor proponuje podejście badawcze w trochę szerszym kontekście, to znaczy oprócz klasycznej analizy podstawowych teorii dotyczących działalności Sądu Najwyższego oraz zwykłego podążania za konkretnymi decyzjami sędziów w poszukiwaniu ich skutków prawnych i politycznych zostaje zastosowana analiza instytucjonalna ukazująca najwyższy trybunał sądowy Stanów Zjednoczonych z perspektywy funkcjonowania innych segmentów władzy, przede wszystkim prezydenta i Kongresu. Ponadto badanie orzecznictwa Sądu, stanowiące istotny element pracy, polega nie tylko na wydobyciu podstawowych założeń prawnych decyzji i odniesieniu ich do konkretnego kontekstu politycznego, ale na szczegółowej analizie treści opinii sędziów (często kilku opinii w jednej sprawie) w celu odkrycia możliwych czynników wpływających na proces podejmowania decyzji przez Sąd oraz dotarcia do pośrednich skutków tych decyzji. Odmienny charakter pracy wynika jednak przede wszystkim z próby ukazania roli prawotwórczej Sądu Najwyższego jako głównej przyczyny nachodzenia na siebie czynników prawnych i politycznych w jego działalności. Na polskim rynku wydawniczym nie ma jednej pracy poświęconej podobnemu ujęciu tematu, natomiast w literaturze anglojęzycznej podobne analizy nie stanowią głównego przedmiotu badań, a jedynie tło innych, bardziej szczegółowych analiz.

Niniejsza praca nie jest kolejną książką na temat instytucji *judicial review*, mimo że kwestie badania przez Sąd Najwyższy zgodności działań innych segmentów władzy z konstytucją są niejednokrotnie poruszone w tle przeprowadzanych analiz. Nie jest to klasyczne opracowanie dotyczące teorii interpretacji konstytucji przez sędziów federalnych, choć elementy takich teorii stanowią ważny punkt odniesienia w prowadzonych badaniach. I wreszcie rozprawa ta, w zamierzeniu autora, ma nie być zwykłym opisem działalności instytucji, od momentu jej powstania aż po dzień dzisiejszy, ale próbą ukazania jej ewolucji, przez pryzmat zmian instytucjonalnych

przejawiających się w rosnącym wpływie politycznym ze strony najważniejszych instytucji amerykańskiego życia publicznego. Podtytuł *Od prawa do polityki* może zatem z jednej strony stanowić określenie rzeczywistych granic działalności Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, z drugiej zaś – i przede wszystkim – ma ukazywać proces przemiany charakteru instytucji prawnej w instytucję o coraz większym znaczeniu politycznym. W rezultacie pełna analiza powinna dotyczyć nie tylko badania najważniejszych decyzji Sądu (zarówno historycznych, jak i współczesnych), ale również okoliczności społecznych i politycznych, których te decyzje dotyczyły.

Znaczna część badań prowadzonych w celu przygotowania niniejszego opracowania została dokonana osobiście przez autora, który w procesie studiowania orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych przeanalizował kilka tysięcy opinii sędziowskich, kilkaset dokumentów *amicus curiae*, a także niezliczoną ilość dokumentów prawnych, wypowiedzi sędziów, ich współpracowników, opinii prezydentów i członków Kongresu, jak również opracowań związanych z szeroko pojętą tematyką pracy oraz stron internetowych organizacji wpływających bezpośrednio lub pośrednio na funkcjonowanie Sądu. Głównym źródłem, z którego autor korzystał w celu analizy orzecznictwa Sądu Najwyższego, były internetowe bazy danych Westlaw, Findlaw, Thomas, Lexis czy Oyez, a także oficjalna strona Sądu¹⁷, na których zamieszczone zostały dokumenty prawne w ich oryginalnej, pełnej treści. Ocena wpływu polityki i prawa na działalność sędziów została sporządzona z uwzględnieniem czynników zewnętrznych (działalność prawotwórcza Kongresu, implementacja orzeczeń Sądu przez władzę wykonawczą szczebla federalnego i stanowego, udział egzekutywy i legislatury w procesie mianowania sędziów oraz zaangażowanie instytucji politycznych w proces podejmowania decyzji przez sędziów) oraz wewnętrznych (przyczyny podejmowania konkretnych decyzji przez sędziów, ich stosunek do doktryny *stare decisis*, analiza ideologii poszczególnych sędziów, samoograniczenie prawotwórczej roli przez Sąd Najwyższy). Jeżeli badania, na których autor się opiera w poszczególnych fragmentach pracy, nie zostały wykonane przez niego samego, najczęściej wynikało to z braku możliwości ich przeprowadzenia (brak dostępu do źródeł archiwalnych) lub z możliwości skorzystania z profesjonalnych opracowań instytucji do tego przeznaczonych, takich jak Pew Global Research Center, Instytut Gallupa, Brennan Center for Justice czy American Bar Association.

Należy podkreślić, że niniejsza książka jest rezultatem kilkuletnich badań nad strukturą, charakterem i pozycją Sądu Najwyższego w amerykańskim systemie władzy, co zaowocowało kilkudziesięcioma opracowaniami w formie monografii, komentarzy do zbiorów dokumentów źródłowych, artykułów naukowych i referatów konferencyjnych, jakie autor popełnił w latach 2004–2011. Niektóre z tych opracowań stanowią początek badań dotyczących kwestii, które zostają szczegółowo przeanalizowane w poszczególnych rozdziałach niniejszej książki. Część badań była możliwa dzięki dwukrotnej kilkutgodniowej kwerendzie bibliotecznej dokonanej w JFK-Institut für Nordamerikastudien Freie Universität w Berlinie, a także dzięki dostępowi

¹⁷ Dane dostępne za pośrednictwem stron internetowych: www.westlaw.com, www.findlaw.com, www.thomas.loc.gov, www.lexis.com, www.oyez.org oraz www.supremecourt.gov (30.06.2011).

do licznych amerykańskich baz danych za pośrednictwem Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Konsulatu Generalnego Stanów Zjednoczonych w Krakowie. Nie bez znaczenia były także badania wykonane w 2001 roku w Catholic University of America School of Law w Waszyngtonie, które autor mógł przeprowadzić dzięki stypendium SYLFF (The Ryoichi Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund) The Tokyo Foundation. Niektóre rezultaty badań zostały przedstawione na międzynarodowych konferencjach naukowych (m.in. w Rothermere American Institute w Oksfordzie, Heidelberg Center for American Studies, Università degli Studi di Firenze czy Clinton Institute for American Studies Uniwersytetu Dublinńskiego), dzięki czemu zostały skonfrontowane z wieloma specjalistami z zakresu nauk politycznych oraz amerykańskiego prawa konstytucyjnego.

UKŁAD PRACY

Książka *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki. Od prawa do polityki* składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym rozdziale, zatytułowanym *Prawotwórcza rola amerykańskiej władzy sądowniczej*, autor dokonuje analizy podstawowych zasad funkcjonowania angielskiego systemu prawa *common law*, a więc przede wszystkim zasady precedensów opartej na doktrynie *stare decisis* oraz prawotwórczej roli sędziów. Rozwój *common law* na terenie kolonii angielskich w Ameryce Północnej nie osłabił znaczenia podstawowych założeń angielskiego systemu prawnego, który w dużej mierze został recypowany przez późniejsze państwo amerykańskie. Ważnym elementem rozdziału pierwszego jest zatem analiza przebiegu konwencji konstytucyjnej, jaka odbyła się w 1787 roku w Filadelfii, szczególnie pod kątem dyskusji ojców założycieli na temat przyszłego charakteru i konstrukcji federalnej władzy sądowniczej. Ukazanie ostatecznych decyzji w tym zakresie pozwoli bowiem na zaprezentowanie struktury sądownictwa federalnego z Sądem Najwyższym na czele i jego pozycji w stosunku do innych pionów władzy, tj. egzekutywy i legislatury. Jak się okazuje, pierwsze lata państwowości amerykańskiej przyniosły istotną zmianę co do charakteru kompetencji Sądu Najwyższego, który w 1803 roku nadał sobie uprawnienie do kontroli konstytucyjności prawa, co staje się przedmiotem analizy autora w rozdziale pierwszym. Analiza ta ma za zadanie jedynie uzupełnienie wiedzy w zakresie prawotwórczej roli Sądu, ponieważ najważniejszą częścią tego rozdziału jest ukazanie rzeczywistej pozycji wyroków sądowych jako norm prawnych z perspektywy hierarchii źródeł prawa. Określenie formalnej pozycji precedensów Sądu Najwyższego wśród źródeł prawa stanowionego może stać się jednym z fundamentów późniejszej analizy wpływów politycznych na prawotwórczą działalność tej instytucji.

Rozdział drugi, *Prawne i polityczne ograniczenia prawotwórczej roli Sądu Najwyższego*, składa się z dwóch głównych części: tej, w której zbadane zostają te ograniczenia działalności Sądu Najwyższego, które sędziowie nałożyli na siebie sami

w procesie orzekania, oraz tej, w której zostają przeanalizowane ograniczenia funkcjonowania Sądu przez konkretne zachowania Kongresu oraz prezydenta. Pierwsza część dotyczy takich form ograniczeń jak niemożność rozpoznania sprawy na drodze sądowej ze względu na brak legitymacji procesowej (*standing*), brak istnienia stron o przeciwstawnych interesach (*mootness*) czy brak dojrzałości prawnej sprawy (*ripeness*), a także ograniczeń nakładanych przez sędziów w procesie interpretacji konstytucji, jak doktryna kwestii politycznych (*political question*) czy reguły *Ashwander*. Druga część rozdziału drugiego będzie poświęcona działalności Kongresu i prezydenta, mającej na celu zmianę prawa tworzonego przez Sąd Najwyższy lub nierespektowanie reguł określonych w konkretnych orzeczeniach sędziowskich. Analiza będzie miała charakter teoretyczny i praktyczny, ponieważ jej celem jest udowodnienie rzeczywistej pozycji precedensów Sądu Najwyższego w stosunku do funkcjonowania innych segmentów władzy. Należy zadać istotne pytanie: która z instytucji ma największy i ostateczny wpływ na określanie reguł prawnych wiążących obywateli amerykańskich?

W rozdziale trzecim, zatytułowanym *Prawne i polityczne aspekty procesu mianowania sędziów Sądu Najwyższego*, autor zajmie się szczegółową analizą historii nominacji sędziowskich na najwyższe urzędy sądowe w państwie, ale wyznacznikiem badań nie będzie klasyczna dla wielu opracowań chronologia, lecz poszukiwanie powtarzalnych wzorów, za pomocą których można określić główne przyczyny wyboru konkretnych kandydatów przez prezydentów oraz ich zatwierdzania (lub braku zatwierdzania) przez członków Senatu. Poszukiwanie to ma doprowadzić do ostatecznego wniosku dotyczącego skali wpływu prawa i polityki na wybór członków amerykańskiego Sądu Najwyższego. Ze względu na niezliczoną ilość monografii i artykułów poświęconych procesowi nominacji sędziów analiza nie ograniczy się jedynie do ukazania roli egzekutywy i legislatywy w zapewnianiu wakatów sędziowskich, ale skupi się również na udziale innych podmiotów w tym procesie, takich jak organizacje publiczne i grupy interesu. Jednym z celów niniejszego rozdziału jest również odpowiedź na pytanie o charakter politycznej nieodpowiedzialności sędziów, który to argument często jest podnoszony przez badaczy sprzeciwiających się uznaniu polityki za najważniejszy czynnik decydujący o wyborze konkretnego kandydata przez prezydenta i Senat. Jeżeli bowiem zakłada się, że proces mianowania sędziów jest upolityczniony, to należy sprawdzić, czy ci, którzy dokonali wyboru kandydata na sędziego w konkretnym politycznym celu, odnieśli pożądaną skutek.

Wpływ prawa i polityki na proces podejmowania decyzji przez Sąd Najwyższy to tytuł kolejnego, czwartego rozdziału. Aby podstawowe założenie pracy mogło być udowodnione, nie wystarczy skupić się na wpływie polityki na proces wyboru członków Sądu Najwyższego, ale trzeba przeanalizować czynniki, jakie oddziałują na sędziów w rozstrzyganiu sporów. Tłem analizy będą najpowszechniejsze teorie interpretacji konstytucji przez sędziów i modele teoretyczne dotyczące ich procesu decyzyjnego, z podejściem legalistycznym (*legal approach*) oraz pozaprawnym (*extralegal approach*) na czele, wśród których można zaobserwować różne czynniki wpływające na proces podejmowania decyzji przez sędziów Sądu Najwyższego, takie jak tekst, struktura i charakter konstytucji, albo czynniki ideologiczne i racjo-

nalne kierujące sędziami¹⁸. Rozważania te będą przyczynkiem do analizy na temat dwóch wiodących nurtów sędziowskich związanych z aktywnością interpretacji konstytucji: nurtu zwiększonej aktywności (*judicial activism*) oraz nurtu powściągliwości (*judicial restraint*). Właściwe badania będą jednak dotyczyć praktycznego wpływu rządu amerykańskiego na konkretne decyzje podejmowane przez sędziów. Zostanie przybliżony urząd doradcy prawnego rządu i jego bezpośredni wpływ na działalność Sądu Najwyższego. Urzędnik ten, nazywany często dziesiątym sędzią Sądu Najwyższego¹⁹, ma bezpośredni kontakt z sędziami, argumentując wszystkie sprawy w imieniu Stanów Zjednoczonych, zarówno jeśli państwo amerykańskie jest stroną sporu, jak i jeśli nią nie jest. Ta druga okoliczność następuje w przypadku wystąpienia w roli „przyjaciela sądu” (*amicus curiae*), kiedy to doradca prawny w imieniu rządu przedstawia argumenty za którąś ze stron sporu, ze względu na ważny interes państwa w osiągnięciu konkretnego rozstrzygnięcia. Autor dokona zatem analizy licznych dokumentów *amicus curiae*, wpływających do Sądu w imieniu Stanów Zjednoczonych oraz grup interesu i organizacji publicznych, w celu zbadania, na ile ich argumenty, często o charakterze politycznym, wpływają na proces podejmowania decyzji przez sędziów.

Ostatni rozdział, *Ewolucja Sądu Najwyższego w amerykańskim systemie władzy*, jest z jednej strony podsumowaniem wniosków wynikających z badań przeprowadzonych we wcześniejszych rozdziałach, ale z drugiej strony ma on ukazać proces ewolucji pozycji Sądu Najwyższego w amerykańskim systemie kontroli i równowagi. W historii Sądu Najwyższego można bowiem dostrzec kilka istotnych przełomowych momentów, które wpłynęły na rozwój tej instytucji i jej większy wpływ na relacje społeczne, gospodarcze i polityczne w państwie. Celem autora jest określenie, jakie to były momenty i czy ich nastąpienie było wynikiem działalności samych sędziów, czy może skutkiem działań czynników zewnętrznych, takich jak przemiany społeczne lub zwiększone wpływy instytucji politycznych. Dodatkowo, poprzez określenie współczesnej pozycji Sądu Najwyższego w amerykańskim systemie władzy, autor ma nadzieję na wyznaczenie możliwych kierunków przemian tej instytucji w przyszłości. Odpowiedź na to i inne pytania wynikające z analizy sprowadza się do ostatecznego ustalenia, czy prawotwórcza rola sędziów Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych pozwala na uniknięcie ich uczestnictwa w procesach politycznych.

¹⁸ Szerzej na ten temat por. J.A. Segal, H.J. Spaeth, S.C. Benesh, *The Supreme Court in American Legal System*, Cambridge University Press, Nowy Jork 2005, s. 19–40; Ch. Wolfe, *How to Read the Constitution: Originalism, Constitutional Interpretation and Judicial Power*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 1996. Największe znaczenie dla analizy będą miały popularne obecnie teoretyczne modele podejmowania decyzji przez sędziów, jak model ideologiczny (*attitudinal*), oparty na rozsądku (*reasonable*), czy modele sięgające do zamiaru ojców założycieli (oryginalizm, tekstualizm).

¹⁹ Określenie to pojawia się m.in. w opracowaniu Lincolna Caplana *The Tenth Justice...*

*

W tym miejscu chciałbym złożyć gorące podziękowania mojemu wieloletniemu mentorowi i nauczycielowi, Prof. dr. hab. Andrzejowi Mani, bez którego merytorycznej pomocy oraz wielu uwag formalnych ukończenie niniejszej książki byłoby niemożliwe. Dziękuje również wszystkim współpracownikom z Instytutu Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ, a także z Katedry Konstytucjonalizmu i Ustrojów Państwowych Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ kierowanej przez Prof. dr. hab. Andrzeja Ziębę, za cenne wskazówki i wsparcie, którego doświadczam od wielu lat. Wyrazy wdzięczności należą się także wszystkim osobom, które bezpośrednio lub pośrednio wpłynęły na proces przygotowywania pracy, służąc pomocą formalną lub merytoryczną. Wśród nich należy wyróżnić Prof. George'a Garveya z Catholic University of America School of Law w Waszyngtonie, Prof. dr Margit Mayer z JFK-Institut für Nordamerikastudien Freie Universität w Berlinie oraz dr. Wilfrieda Mausbacha i dr. Mischę Honecka z Heidelberg Center for American Studies. *Last but not least* dziękuję moim najbliższym, którzy musieli znosić wyrzeczenia związane z moimi licznymi podróżami w świat prawa i polityki otaczający Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Paweł Laidler

Kraków, czerwiec 2011